

Jakelussa mainitut

Tarkastuskertomus 12/2019 Avoin tieto ja viranomaistiedon hyödyntäminen

Jälkiseurantaraportti

Valtiontalouden tarkastusvirasto on tehnyt vakiomenettelyn mukaisesti jälkiseurannan tuloksellisuus-tarkastuksesta 12/2019 Avoin tieto ja viranomaistiedon hyödyntäminen.

Jälkiseurantaraportissa selvitetään, miten tarkastuksen kohteena oleva asia on kehittynyt ja mihin toimiin tarkastuskertomuksessa annettujen suositusten sekä muiden kannanottojen perusteella on ryhdytty. Raportin tietoja hyödynnetään raportoitaessa vuosittain eduskunnalle olennaisista tarkastushavainnoista sekä viraston tarkastustoiminnan kohdentamisessa.

1 Jälkiseurannan toteutus

Jälkiseurannassa pyydettiin selvitystä seuraaviin kysymyksiin, jotka perustuvat tuloksellisuustarkastuskertomuksen suosituksiin.

1. Ovatko ministeriöt ottaneet käyttöön systemaattisen menettelyn, joka tuottaa toimialoitain tiedot valtionhallinnon tietovarannoista, niiden sisällöstä, avaamistilanteesta ja suunnitelmista sekä PSI-direktiivissä mainituista tietojen uudelleenkäytön ehdoista ja edellä mainittuihin verrattavista olennaisista asioista.
2. Onko valtiovarainministeriö varmistanut, että tiedot valtionhallinnon tietovarannoista, niiden sisällöstä, avaamistilanteesta ja suunnitelmista sekä PSI-direktiivissä mainituista tietojen uudelleenkäytön ehdoista ja edellä mainittuihin verrattavista olennaisista asioista kootaan yhteen ja saataville varmistamaan tietojen löydettävyyttä ja autenttisuutta.
3. a) Onko valtiovarainministeriö ottanut käyttöön menettelyt, joiden avulla valtionhallinnon tietovarantojen taloudellisesti tarkoituksenmukaista muodostamista, huoltoa ja käyttöä suunnitellaan kansantaloudellisten, yhteiskunnallisten ja hallinnon hyötyjen ja kustannusten näkökulmasta.
b) Onko valtiovarainministeriö koordinoinut ja kehittänyt yhdessä muiden ministeriöiden kanssa valtion toimintaprosesseja ja tietovarantojen yhteiskäyttöisyyttä niin, että valtion resurssien käyttö tehostuu ja varmistetaan riittävä tietosuojaja tietoturvallisuus.
4. Ovatko ministeriöt huolehtineet toimialoillaan siitä, että tietojen hankkimiseen, tuottamiseen, säilytykseen ja käyttöön liittyvissä lainsäädäntö- ja muissa hankkeissa otetaan huomioon tietovarantojen yhdenmukaista avaamista ja käyttöä edistävät tekijät.
5. Onko valtiovarainministeriön johdolla valmisteltu ohje siitä, miten tietovarantojen suojattavien tietojen avaamiskelpoiseksi muuttaminen toteutetaan prosessimaisesti riskien hallinnan kannalta kestäväällä tavalla eettiset näkökulmat huomioon ottaen.

Jälkiseuranta toteutettiin lähettämällä kullekin ministeriöille selvityspyyntö siitä,

- a mihin toimenpiteisiin se on ministeriötä koskevan suosituksen osalta ryhtynyt
- b mitä tuloksia toimenpiteistä on seurannut
- c miten ministeriöiden välinen yhteistyö on onnistunut suositusten toimeenpanossa.

Lisäksi jälkiseurannan tekijä arvioi jälkiseurantaa ohjaavan virkamiehen kanssa 20.6.2019 avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2019/1024 osalta,

- d onko direktiivi ja sen mahdolliset muutokset saatettu voimaan direktiiviin kirjoitetussa määräajassa ja
- e onko em. voimaan saattamisessa ilmennyt puutteita, epäkohtia, ongelmia tai muita asioita, joiden johdosta olisi syytä harkita jälkiseurannan jatkamista tai uuden tarkastuksen toteuttamista.

Kysymykset jälkiseurannan toteuttamiseksi toimitettiin valtioneuvostolle ja ministeriöille syksyllä 2021. Vastaukset saatiin uusintapyynnön jälkeen ennen vuodenvaihdetta kaikilta muilta paitsi opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Jälkiseuranta toteutettiin suunnitelman mukaisesti.

2 Jälkiseurannan havainnot

2.1 Järjestelmällisten menettelyiden käyttöönotto avoimen tiedon hallinnassa

Kysymys: Ovatko ministeriöt ottaneet käyttöön systemaattisen menettelyn, joka tuottaa toimialoitain tiedot valtionhallinnon tietovarannoista, niiden sisällöstä, avaamistilanteesta ja suunnitelmista sekä PSI-direktiivissä mainituista tietojen uudelleenkäytön ehdoista ja edellä mainittuihin verrattavista olennaisista asioista?

Useimmat ministeriöt ovat ottaneet käyttöön jonkinasteisesti tiedonhallintamallin, tiedonhallintakartan tai näitä vastaavan toiminnon niiden hallussa olevista tietovarannoista. Näin ovat tehneet maa- ja metsätalousministeriö (MMM), liikenne- ja viestintäministeriö (LVM), oikeusministeriö (OM), työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), sisäasiainministeriö (SM) ja ympäristöministeriö (YM) toimialoiltaan pääpiirteittäin, mutta kukin niille ominaisella tavalla.

OKM ei ole antanut selvitystään tämän jälkiseurannan selvitykseen ja sen kysymyksiin.

MMM ryhtyi antamansa selvityksen mukaan toteuttamaan avoimen tiedon hanketta osana tulosohtausprosessia jo ennen PSI-säädöksen antamista vuodesta 2015 vuoteen 2019. Toimenpiteet ovat olleet säädöksiin perustuvia ja alan lainvalmisteluun osallistumista. Tiedonhallintakartta tai avoimen tiedon hallinta ei ole ministeriön mukaan sen hallinnonalalla kuitenkaan järjestelmällistä. MMM toteaa selvityksessään, että tiedonhallintakartan ylläpito ei kaikilta osin vastaa tarkastusviraston esittämässä kysymyksessä tarkoitettua tiedon avaamisen systemaattista seurantamenettelyä, koska kartta sisältää vain ne tietovarannot, joihin liittyy suoria säädöksiä. Kartan lisäksi ministeriön alaiset virastot ovat laatineet lain edellyttämän tiedonhallintamallin, jossa on eritelty myös tietovarannot. Näiden mallien ja tiedonhallintakartan välinen yhteys on kuitenkin jäänyt osin heikoksi seurannan tarpeiden näkökulmasta.

MMM:n selvityksen perusteella voi havaita, että vaikka ministeriöillä olisikin laadittuna ja käytössään jokin tiedonhallintamalli tai -kartta, ministeriöiden menettelyt avoimen tiedon hallinnassa eivät ole sillä tavoin järjestelmällisiä kuin tarkastusvirasto edellyttäisi. Esimerkiksi avoimen tiedon hyödyntämisen seuranta ei ole.

Jälkiseurantaan varten annettujen selvitysten perusteella useimpien ministeriöiden työ avoimen tiedon avaamisen, kokoamisen, avoimen tiedon hallinnan ja sen uudelleen käytön ja hyödyntämisen suhteen on joko meneillään tai kesken. Useimmat ministeriöt sekä niiden alaiset laitokset ovat osallistuneet alan kehittämistyöhön ja esimerkiksi alan työpajoihin. VM:n selvityksestä käy ilmi, että se on hoitanut vel-

voitteensa seurata avoimen tiedon ja tiedonhallinnan alan muuttunutta lainsäädäntöä ja se sen mukaisesti ohjaa alan kehitystä sekä ylläpitää sille kuuluvaa valtionhallinnon tietovarantoja kokoavaa tiedonhallintakarttaa. Tiedonhallintakartalla tarkoitetaan tiedonhallintalain esitöiden mukaan pääpiirteistä kuvausta julkisen hallinnon tiedonhallinnasta, jonka avulla voidaan suunnitella ja kehittää julkisen hallinnon tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteen toimivuutta. VM toteaa selvityksessään, että se vastaa kysymyksiin tarkastuksen ajankohdasta muuttuneen ja nyt voimassa olevan lainsäädännön perusteella sekä näiden säädösten tarkoituksen ja lakisäätteisten velvoitteiden näkökulmasta. VM:n mukaan Euroopan komissio valmistelee parhaillaan avoimen datan direktiiviin liittyviä täytäntöönpanoasetuksia heinäkuussa 2019 voimaan tullessa direktiivissä säädettyjen arvokkaiden tietoaineistojen teemaluokien tarkemmasta sisällöstä ja yhdenmukaisista avaamista saataville saattamismenettelyistä koko unionin alueella. Näiden säädösten tuli direktiivin alkuperäisen täytäntöönpanoaikataulun mukaan olla luonnoksina jäsenmaiden käytettävissä kesän 2019 aikana. Täytäntöönpanoasetukset tullaan komission ne annettua toimeenpanemaan kansallisesti, ja julkisen hallinnon hallussa olevien tietojen avaamista ja uudelleenkäyttöä koskevia menettelyjä tullaan tarkentamaan niiden mukaisesti.

Ministeriöistä puolustusministeriö (PM) ja osin ulkoministeriö (UM) eivät katso, että avoimen tiedon mallintaminen ja hyödyntäminen soveltuisi niiden toimintaan tehtävien ja toimivallan vuoksi. PM toteaa vastanneensa jo vuonna 2019, että Avoimen tiedon ohjelman 2013–2015 päämäärä ei toteudu heidän hallinnonalallaan ollenkaan, sillä puolustushallinnolla ei ole samanlaisia, ”merkittäviä, julkisia tietovarantoja” kuin joillakin muilla hallinnonaloilla. Tiedonhallintakartta ja tiedonhallintayksikkökohtainen tiedonhallintamalli tuottavat tietoa hallinnonalan tietovarannoista ja niiden sisällöstä tiedonhallintalain ja valtiovarainministeriön ohjeistuksen mukaisesti. PM ei ole muutoin ottanut käyttöön systemaattista menettelyä kysymyksessä mainittujen asioiden selvittämiseen.

Ulkoministeriöllä (UM) ei antamansa selvityksen mukaan ole samalla tavoin tietovarantoja tuottavaa alaista hallintoa. Lähinnä sellaiseksi voidaan lukea Suomen ulkomaanedustustot. Yhdessä ne muodostavat ulkoasiainhallinnon, joka ei tuota suuria tietomassoja, vaan lähinnä asiakirjatietoa valtionhallinnon käyttöön. Ainoa suurempi tietovaranto liittyy ulkomaisten kansalaisten maahantuloon liittyvään tietoon, ns. viisumitietoon. Asiakirjatieto pääosin ja viisumitieto kokonaisuudessaan ovat luottamuksellista tietoa, jonka laajempi avaaminen ja uudelleenhyödyntäminen on mahdotonta. Viisumitiedon kaltaisten järjestelmien avaamisen osalta on myös huomioitava kansainvälinen yhteistyö järjestelmien kehittämisessä sekä järjestelmien omistajuus ja verkottuminen yli valtiorajojen. Valtionhallinnon toimintojen ja niitä tukevien tietojärjestelmien yhdistyessä on edellä mainitun asiakirjatuotannon järjestelmistä suuri osa siirretty valtioneuvoston kanslian (VNK) ylläpidettäväksi ja kehitettäväksi. Asiakirjamaailman ulkopuolinen tieto käsitellään julkishallinnon yhteisillä välineillä. UM:n tietohallinnossa kehitetään, ylläpidetään ja tuetaan edelleen eräitä toimialasidonnaisia sekä korkeamman turvallisuusluokan tietojärjestelmiä. Tietohallinnon toimintaa sisäisesti ohjaavissa prosesseissa (erityisesti projektisalkku, järjestelmäsalkku ja sopimussalkku) on tarvittaessa mahdollista ottaa huomioon toimialasidonnaisten tietovarantojen avaamisen ja uudelleenkäytön mahdollisuudet. Kehitysyhteistyön toimialalla – muusta UM:n toiminnasta poiketen – tietovarantojen lähtökohtana ovat kansalliset ja kansainväliset tilastoviranomaisen velvoitteet ja tiedon avoimuusperiaate. Kehitysyhteistyön tietovaraston ja eri lähdejärjestelmien avulla tuotetaan Suomen viralliset tilastotiedot OECD-kehitysyhteistyökomitean tilastopalveluun. UM:n hallinnoiman kehitysyhteistyön datan avoimuutta ohjaa myös International Aid Transparency Initiative (IATI), jonka standardin mukaisesti UM julkaisee laajasti tietoja kaikista kehitysyhteistyöhankkeistaan myös IATIssa. IATIn tietovaraston kautta tiedot ovat kaikkien kansalaisten saatavilla niin Suomessa kuin yhteistyömaissakin, ja käytön tueksi on kansainvälisesti rakennettu erilaisia selainpohjaisia työkaluja kokonaisuuden hahmottamiseen ja visualisointiin. UM julkaisee kaikki kehitysyhteistyön rahoituspäätökset verkkosivuillaan. Kansainvälisten avoimen datan palveluiden lisäksi UM on viimeistelemässä vuoden 2021 kuluessa avointa openaid.fi-dataportaalia.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) toteaa selvityksessään, että sen tiedoista suuri osa on henkilötietoja, minkä vuoksi avoimen tiedon hallinta ja hyödyntäminen esimerkiksi liiketoimintatarkoituksiin soveltuu sen toimialalle huonosti ja vain rajatusti. STM on selvityksensä mukaan määrittelyt toimialan keskeiset

tietovarannot, joita on hieman yli 80. Näillä varannoilla on laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, ja niiden tietoja tarvitaan eri organisaatioissa. Keskeisten tietovarantojen vastuutahot raportoivat vuosittain ministeriölle näiden tietovarantojen tilanteesta ja kehityssuunnitelmista ml. datan avaamisen tilanne ja suunnitelmat. Merkittävä osa toimialan tietovarannoista sisältää henkilötason tietoja, ja siksi niitä ei voida avata tai niiden tietoja voidaan avata vain osittain. Keskeisten tietovarantojen selvityksen yhteydessä määriteltiin toimialan periaatteet datan avaamiseen. Periaatteet määrittelevät, että mahdollisuuksia datan avaamiseen tarkastellaan aina toimintaa ja järjestelmiä muutenkin kehitettäessä. Tietovarannon tiedot pyritään tekemään avoimena datana käytettäväksi, mikäli se on mahdollista, ensisijaisesti tarjoamalla järjestelmäraja-pinta tietoihin. Edellä kuvatun toimintamallin jatkuvuutta ei kuitenkaan ole pystytty riittävästi ylläpitämään. Syynä tähän on STM:n ko. tehtäväalueen resurssien puute, joka on johtunut osin rekrytointiongelmista ja osin STM:n tiedonhallintahenkilöstön työpanoksen kohdentamisesta koronatilanteen aiheuttamiin kiireellisiin tehtäviin vuosina 2020 ja 2021. Tilanne pyritään korjaamaan vuoden 2022 aikana.

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) on antamansa selvityksen mukaan jo vuonna 2017 julkaissut hallinnonalansa tietokartan, joka sisältää muun muassa hallinnonalalla tuotetut tietoaineistot kuvauksi-neen niiden tarkemmista tietolajeista ja luovutustavoista sekä tiedossa olevista haasteista ja mahdollisuuksista koskien tiedon hyödynnettävyyttä. Tietokartan rakenne koostuu strategioista, toiminnan ohjauksesta, hankkeiden hallinnasta, liikenteen ja viestinnän infrastruktuurista, liikennevälineistä, henkilö-luvista ja kelpoisuuksista. Tiedonhallintamallia ylläpidetään palvelujen, asiankäsittelyn ja tietoaineis-tojen hallinnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi, tiedonsaantia koskevien oikeuksien ja rajoitusten toteuttamiseksi, moninkertaisen tietojenkeruun vähentämiseksi, tietojärjestelmien ja tietovarantojen yhteen toimivuuden toteuttamiseksi sekä tietoturvallisuuden ylläpitämiseksi.

LVM:n hallinnonalalla toimivan Traficomien tiedonhallintamallin kuvaukset on otettu käyttöön keväällä 2021. Traficomien tiedonhallintamallin kuvaukset päivitetään. Tiedonhallintamallin ylläpito on integroitu myös Traficomien kehittämisen toimintamalliin, koska kehitystehtävät usein muuttavat tiedonhallinnan nykytilaa. Traficomien asiakirjajulkisuuskuvaus on saatavilla viraston nettisivuilla osoitteessa traficom.fi. Traficom on julkaissut avoimen datan aineistoja ja rajapintoja vapaasti käsiteltäväksi virastossa määri-teltyjen prosessien mukaisesti. Traficomilla on avoimia paikkatietojen rajapintoja nimenomaisesti hyö-dynnettävissä CC -lisenssin mukaisin ehdoin. Niitä on sekä merikartoituksen, merenkulun että myös il-maliikenteen puolella. Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämässä avoindata.fi-portaalissa on tietovar-an-tojen metatietojen yhdistämiseksi saatavilla muun muassa datan hyödyntäjän, ylläpitäjän ja avajaan oppaat sekä avoimen datan tekninen viitekehys. Portaalissa on 26 Traficomien tuottamaa aineistoa. Näistä 23 on luokiteltu avoimeksi dataksi ja kolme yhteen toimivuuden kuvaukseksi ja ohjeeksi. Trafico-min uusimmat aineistot on viety portaaliiin keväällä 2021. Suurin osa aineistosta on julkaistu lisenssillä Creative Commons Attribution 4.0 International License. Kaikki Traficomien merikartoituksen vastuulla olevat aineistot löytyvät avoindata.fi-portaalista ja paikkatietohakemistosta, joka on ensisijainen haku-palvelu paikkatiedoille. Pääosa merikartoituksen aineistoista on avattu CC BY 4.0 -lisenssin mukaisin ehdoin. Ehdot on kuvattu viraston verkkosivuilla. Samoin rajapintakyselyt palauttavat lisenssiehdot käyttäjälle.

Paikkatietojen osalta INSPIRE-toimeenpanon (Infrastructure for Spatial Information in the European Community) kansallinen ohjaus, seuranta ja raportointi on järjestetty MMM:n ohjauksessa. MMM myös seuraa INSPIRE-direktiivin toimeenpanoa Suomessa ja toimii yhteystahona EU:n suuntaan. Maanmit-tauslaitoksen INSPIRE-sihteeristö tarjoaa tukea tiedontuottajille, hoitaa sihteeritehtävät ja osallistuu kansainväliseen toimintaan. Traficom osallistuu aktiivisesti em. sihteeristön toimintaan. Paikkatietoasi-ain neuvottelukunnan ylläpitämässä kansallisessa aineistoluettelossa Traficomien vastuulla olevat paik-katietoaineistot ovat löydettävissä INSPIRE-direktiivin (Direktiivi 2007/2/EY Euroopan yhteisön paikka-tietoinfrastruktuurin perustamisesta) mukaisessa hakupalvelussa metatietoineen. Kuvaukset on toteu-tettu muiden kansallisten aineistojen kanssa vakioituilla tavoilla. Aineistojen katselua ja lataamista var-ten on perustettu OGC-standardien mukaiset rajapintapalvelut, jotka löytyvät sekä viraston omasta

verkkopalvelusta, että kansallisesta Paikkatietoikkunasta. Rajapintoja on liitetty myös muihin teema-kohtaisiin portaaleihin, kuten Suomen meritietoportaaliin ja HELCOMin (The Baltic Marine Environment Protection Commission eli Helsinki Commission) dataportaaliin. Aineistot ”harvestoidaan” myös Euroopan komission INSPIRE-portaaliin. Traficomin oma katselu- ja latauspalveluportaali on toteutettu avoimen lähdekoodin mukaisella OSKARI-teknologialla. Sen kehittäminen on kansallisen OSKARI-verkoston tehtävä. Samaa teknologiaa on hyödynnetty myös useissa muissa kansallisissa paikkatietoportaaleissa. Traficomin paikkatietoaineistojen ylläpito on järjestetty prosesseilla, joiden mukaisesti aineistot ovat saatavilla ajantasaisina. Avoimen tiedon hallinnassa erilaiset selvitysten perusteella kuvatut sovellukset ovat avoimen tiedon hyödyntämisen tuloksia.

Oikeusministeriössä (OM) on otettu käyttöön uuden tiedonhallintalain (laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta) vaatima tiedonhallintamalli ja -kartta. Nämä kuvaavat tietovarannot, niiden sisällön, tietovarannon perusteena olevan lainsäädännön ja tietovarantojen liittymät. Lisäksi oikeusministeriössä aina tietoteknisten hankkeiden aloituksen yhteydessä ORK (oikeusrekisterikeskus) käy läpi mahdollisuudet avoimen tiedon käyttöön ja hankkeen luomien tietovarantojen avaamiseen.

Sisäministeriö (SM) huolehtii selvityksensä mukaan julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019, tiedonhallintalaki) 6 §:n 2 momentin mukaisesti omalla toimialallaan julkisen hallinnon tiedonhallintakartan sisällön ajantasaisuudesta sekä ylläpitää yleisiä linjauksia yhteisten tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteen toimivuuden edistämiseksi. SM on toimialallaan koonnut ja toimittanut pyydetyksi tiedonhallintakartan ylläpidosta vastaavalle valtiovarainministeriölle tiedonhallintakarttaan koottavia tietoja tietovarannoista, niissä käsiteltävistä tiedoista, tietoja käsittelevistä viranomaisista, tietovarantoihin sidoksissa olevista toimintaprosesseista ja tietojen luovutuksista. Tiedot on toimitettu valtiovarainministeriölle viimeksi 15.10.2021. SM järjestää säännöllisesti sisäisen turvallisuuden tietoarkkitehtuuriryhmän (Tikas) kokoontumisia. Ryhmässä ovat edustettuina kaikki sisäministeriön hallinnonalan virastot ja laitokset. Ryhmän tehtävät on lueteltu asettamispäätöksessä (VN/19784/2021-SM-2). Lisäksi sisäministeriö kehittää osana tiedonhallintalain mukaisten tiedonhallintavelvoitteiden toimeenpanoa (mm. 5 §:ssä tarkoitetun tiedonhallintamallin laadinta ja ylläpito sekä muutosvaikutusten arviointi) menettelyitä ja kuvaamistapoja tietovarantojen ja niissä olevien tietojen hyödyntämiseksi entistä paremmin turvallisuus huomioiden. SM myös seuraa ja osallistuu valtiovarainministeriön tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hankkeen (VM043:00/2020) etenemiseen (mm. vastaaminen tietojen semanttista yhteen toimivuutta koskevaan kyselyyn ja avoimiin työpajoihin osallistuminen) vaikkei sisäministeriö ole edustettuna hankkeessa.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) käynnisti selvityksensä mukaan vuonna 2021 aikana toimialansa tiedonhallintakartan kokoamisen osana valtiovarainministeriön koordinoimaa valtioneuvostotasoista yhteistyötä. Työn myötä muodostuu tilannekuva TEM:n hallinnonalan tietovarannoista, niiden säädösperustasta ja sisällöstä. Tilannekuvan ylläpitämiseksi on laadittu sisäinen prosessi, jolla on vahva liittymäpinta hallinnonalan lainsäädännön valmistelutyöhön. Näin on varmistettu tietojen avaamisen ja hyödyntämisen huomiointi tietovarantoja koskevassa sääntelyssä PSI-direktiivin edellyttämällä tavalla.

Valtioneuvoston kanslia (VNK) kehittää ja ylläpitää selvityksensä mukaan avoimen tiedon hallinnan kokonaisarkkitehtuuria. VNK:ssa tietovarantoja kuvataan systemaattisesti osana kokonaisarkkitehtuurityötä. Kokonaisarkkitehtuuria ohjataan kokonaisarkkitehtuurin hallintamallilla ja sillä toteutetaan tiedonhallintalain vaatimuksia tietovarantojen, niiden keskeisten tietoryhmien, luovutuskohteiden sekä avoimen teknisen rajapintojen kuvaamisesta. Lisäksi VNK osallistuu oman toimialansa osalta tiedonhallintalain edellyttämän tiedonhallintakartan sisällön ylläpitämiseen valtiovarainministeriön ohjeistuksen mukaisesti. Arkkitehtuurin hallintamallin hyväksymisprosessi on selvitystä laadittaessa vielä kesken, mutta tietovarantojen kuvaamiseen liittyviä asioita noudatetaan jo nyt. Tietovarantojen ja tietoryhmien kuvauksia täydennetään ja kehitetään edelleen. VNK:n viestintäosaston verkossa jakamien media-aineistojen (esim. kuvien ja videoiden) käyttöehdoista on tehty yleinen linjaus. Sen mukaan tekijänoikeuksien osalta aineisto on vapaasti hyödynnettävissä. Aineiston käyttöä rajoittavat kuvamateriaalia koske-

vat muut oikeudelliset rajoitteet, kuten henkilön oikeus määrätä oman kuvansa mainos- ja markkinointikäytöstä. VNK tarjoaa valtioneuvostotason julkaisupalvelua, joka ohjeistaa ja tukee julkaisujen tuottajia käyttöehtojen määrittelyssä. Valtioneuvoston julkaisu-toiminnassa käytetään tekijänoikeuksien CC-lisensiointia ja aineistoa pyritään tuottamaan mahdollisimman laajoilla oikeuksilla. VNK julkaisee Hankeikkuna -palvelussa ajankohtaista tietoa valtioneuvoston toiminnasta sisältäen mm. tietoa hallituksesta, hallitusohjelman toimeenpanosta, päätöksistä ja käynnissä olevista hankkeista. Tietoja voi hakea verkkosivuston tai avoimen rajapinnan kautta. Hankeikkunan aineistoilla on yhtenäiset käyttöehdot, joiden mukaan aineiston käytöstä kaupalliseen tarkoitukseen on sovittava erikseen julkaisijatiedoissa mainitun tahon kanssa. Sivuston tekstiaineiston käyttö ja siihen linkitys on sallittu hyvän tavan mukaisissa asiayhteyksissä, kun lähde mainitaan.

Ympäristöministeriön (YM) selvityksen mukaan sen hallinnonalalla on Suomen ympäristökeskus ottanut käyttöön systemaattisen menettelyn, jolla se julkaisee tietovarantojaan Avoindata.fi-palvelussa. Syke tuottaa myös ympäristöpuolen INSPIRE-direktiivin mukaiset tiedot. Avoindata.fi-palvelussa on tällä hetkellä 138 Syken julkaisemaa ja ylläpitämää tietoa-aineistoa. Osana tiedonhallintalain täytäntöönpanoa ministeriöt ovat valtiovarainministeriön johdolla laatineet lain edellyttämää (www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190906#L3P6) julkisen hallinnon tiedonhallintakarttaa (<https://vm.fi/julkisen-hallinnon-tiedonhallintakartta>), jonka ensimmäinen versio julkaistiin loppuvuonna 2021. Ensimmäinen versio pitää sisällään tiedot ministeriöiden lainsäädännössä tunnistetuista tietovarannoista ja niiden tietosisällöistä. Tiedonhallintakartassa ei toistaiseksi kuvata tietovarannon avoimuutta tai avaamissuunnitelmia. Ministeriöillä (ainakin YM:llä) on systemaattinen menettely tiedonhallintakartan tietojen päivittämiseen ja täydentämiseen ja tätä menettelyä ja tiedonhallintakarttatyössä kertynyttä aineistoa voidaan hyödyntää myös tiedon avoimuuden tarkastelussa.

VM:lla on käynnissä tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hanke (<https://vm.fi/tiedon-hyodyntaminen-ja-avaaminen>), jossa on tehty systemaattista työtä tiedon avaamisen edistämiseksi. VM:lla on lisäksi ollut Avoimen datan direktiivin kansallinen täytäntöönpano -hanke (<https://vm.fi/hanke?tunnus=VM053:00/2020>), jossa on lainsäädäntö- ja asiantuntijaryhmässä ministeriöiden kanssa suunniteltu direktiivin kansallista täytäntöönpanoa.

2.2 Valtiovarainministeriön vastuu tietovarantojen hallinnasta

Kysymys: Onko erityisesti valtiovarainministeriö varmistanut, että tiedot valtionhallinnon tietovarannoista, niiden sisällöstä, avaamistilanteesta ja suunnitelmista sekä PSI-direktiivissä mainituista tietojen uudelleenkäytön ehdoista ja edellä mainittuihin verrattavista olennaisista asioista kootaan yhteen ja saataville varmistamaan tietojen löydettävyyttä ja autenttisuutta.

VM:n selvityksen mukaan se on asettamansa valmisteluryhmän ehdotuksen pohjalta ohjeistanut (VN/9137/2021, 30.3.2021) ministeriöitä toimittamaan tiedonhallintakartan ylläpidossa tarvittavat tiedot ja tietoihin kohdistuvat muutokset kolme kertaa vuodessa valtiovarainministeriölle, joka kokoaisi tiedoista tiedonhallintalain 6.1 §:ssä tarkoitetun julkisen hallinnon tiedonhallintakartan ja jakaisi tiedon laajemmin viranomaisten ja yleisön käytettäväksi. VM on tiedonhallintakarttaa koskevien tietojen julkaisemiseksi antanut Valtiokonttorille vuoden 2022 loppuun saakka kestävän toimeksiannon tuottaa aineiston käyttöä tukeva palvelu osana tutkiahallintoa.fi-palvelua. Ensimmäinen versio julkisen hallinnon tiedonhallintakartasta on julkaistu vuoden 2021 lopussa. Tiedonhallintakartan ensimmäinen versio ei tule sisältämään vielä kaikkia tiedonhallintakartan valmistelussa tavoitteeksi asetettuja tietoja, vaan tietosisältöä päivitetään näiltä osin vuoden 2022 ylläpitomenettelyiden yhteydessä.

VM:n mukaan sen ylläpitämisen tiedonhallintakartan tarkoituksena on muodostaa riittävän laaja ja kattava kuvaus julkisen hallinnon toimintaa tukevan tiedonhallinnan järjestämisestä sekä tietovarantojen välisistä tietovirroista keskeisten yhteen toimivuuden ongelmakohtien sekä niiden vaikutusten arvioi-

miseksi. Lisäksi julkisen hallinnon tiedonhallintaa ja sen järjestämistä koskeva kuvaus muodostaisi jatkossa paremmat lähtökohdat arvioida laajojen hallinnollisten tai rakenteellisten muutosten vaikutuksia tiedonhallinnasta vastaaville viranomaisille.

VM viittaa selvityksessään tiedonhallintalain 6.2 §:ään ja siihen, että kukin ministeriö vastaa toimialallaan tiedonhallintakartan sisällön ajantasaisuudesta. Tiedonhallintalain täytäntöönpanon yhteydessä valtiovarainministeriö asetti kesällä 2019 ryhmän (VM042:00/2019) valmistelemaan tiedonhallintalain täytäntöönpanon toimenpiteitä, muun muassa julkisen hallinnon tiedonhallinnan järjestämistä koskevan kuvauksen (tiedonhallintakartta) ja ylläpitomenettelyt kuvauksen sisältämän tiedon ylläpitämiseksi. Valmisteluryhmän työskentelyyn osallistuivat kaikki tiedonhallintalain 6.2 §:ssä tarkoitetut ministeriöt. Valmisteluryhmän syksyllä 2020 tuottamaan ehdotuksen mukaan julkisen hallinnon tiedonhallintakartta koostuisi minimissään tiedoista, jotka koskevat niitä julkisen hallinnon yhteisiä tietovarantoja, joista on säädetty erikseen. Erityissääntelyn alaan sisältyisivät kaikki ne tietovarannot, jotka on säädetty hyödynnettäviksi ja ylläpidettäviksi useamman kuin yhden viranomaisen tarpeisiin. Tietovarannoista tiedonhallintakartalla esitettäisiin muun muassa niiden käyttötarkoitus, tietosisältö, tietovarannon ylläpitoon ja rekisterinpitoon liittyvät vastuut, tietojen luovutukset tietovarannoista sekä keskeiseltä osin tietovarantojen ylläpidossa käytetyt tietojenluovutusmenettelyt.

MMM:n selvityksen mukaan valtiovarainministeriö on toiminut edellytetyllä tavalla. MMM on antamansa selvityksen perusteella osallistunut aktiivisesti vuodesta 2020 lähtien VM:n johtamiin alan hankkeisiin ja pilotointeihin kehitystavoitteina alan tekninen toteutus, sisällöntuotanto sekä viestintä ja jalkautus. MMM:n hallinnonala on osallistunut tiedonhallintahankkeessa (TIHA) mm. tietoaisteistojen laatu-kriteerien ja niiden mittareiden kehittämiseen. Samalla on kehitetty myös hyödyntämisen ja avaamisen hallintamallia, MMM on mm. antanut lausuntoja, osallistunut järjestettyihin työpajoihin ja muihin kehittämisprosesseihin yhteistyössä Maanmittauslaitoksen kanssa. Myös LVM on selvityksensä mukaan Traficom:n kanssa osallistunut VM:n tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hankkeeseen, jonka tarkoituksena ja tavoitteena on mm. tiedon yhteen toimivuuden edistäminen, tiedon saatavuuden parantaminen ja tiedon laadun kehittäminen. Viimeisimmäksi hankkeessa on tuotettu ehdotus julkisen hallinnon API-periaatteiksi. LVM:n hallinnonalalla tietoa on avattu pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti. Tiedon avaamista on tehty pitkäjänteisesti ministeriön ja virastojen yhteistyönä. Tieto on pääosin saatavilla konelu-kuisena avoimien ohjelmistorajapintojen kautta. Tiedon avaamista liikennealalla on lisäksi edistetty lainsäädännön keinoin muun muassa velvoittamalla liikenteen palveluista annetussa laissa (320/2017) sekä yksityisiä että julkisia toimijoita avaamaan tietojaan.

OM:n näkökulmasta valtiovarainministeriön valmistelema tiedonhallintalaki sisältää vaatimukset kysymyksessä esitettyjen asioiden varmistamiseksi. Lisäksi VM:llä on erillinen hanke (Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hanke), jonka tarkoitus on edistää julkisen tiedon entistä laajempaa ja tehokkaampaa hyödyntämistä koko yhteiskunnassa niin päätöksenteossa, liiketoiminnassa, tutkimuksessa kuin kansalaisvaikuttamisessakin. Hanke on asetettu vuosiksi 2020–2022.

STM:n mukaan avoimen datan lisäksi STM on kehittänyt mahdollisuuksia henkilötason tietojen hyödyntämiseen tietoturva ja -suoja huomioiden. Laki sote-tietojen toissijaisesta käytöstä ja sen toimeenpanoon liittyvät ratkaisut ohjaavat näiden tietojen käyttöä.

LVM toteaa selvityksessään, että ministeriön tavoitteena on avoimen datan saatavuuden ja tietoa hyödyntävän liiketoiminnan lisääminen. Ministeriö tukee digitalisaation hyödyntämistä kaikissa viranomaismenettelyissä. Ministeriön hallinnonalalla tietovarantoja on avattu laajasti ja sen pohjalta on syntynyt jo liiketoimintaa. Tietovarantojen pohjalle rakentuvan liiketoiminnan laajentumiselle on paljon potentiaalia. Ministeriö katsoo siten, että valtion tiedon avaamista tulee edelleen edistää ja avoimen datan käytettävyyttä, käyttöön kannustavaa tietoisuuden lisäämistä ja tukea on tarpeen edelleen parantaa.

2.3 Erityisesti valtionhallinnon tietovarantojen taloudellisten ja yhteiskunnallisten hyötyjen ja kustannusten huomioiminen

Kysymys: Onko valtiovarainministeriö ottanut käyttöön menettelyt, joiden avulla valtionhallinnon tietovarantojen taloudellisesti tarkoituksenmukaista muodostamista, huoltoa ja käyttöä suunnitellaan kansantaloudellisten, yhteiskunnallisten ja hallinnon hyötyjen ja kustannusten näkökulmasta.

VM:n on selvityksensä mukaan ottanut käyttöön menettelyt, joiden avulla valtionhallinnon tietovarantojen taloudellisesti tarkoituksenmukaista muodostamista, huoltoa ja käyttöä suunnitellaan kansantaloudellisten, yhteiskunnallisten ja hallinnon hyötyjen ja kustannusten näkökulmasta. MMM:n mukaan erilaiset lausuntomenettelyt ja ns. hankesalkun käyttövelvoite ovat olleet tässä suhteessa keskeisimmät menetelmät. Lisäksi talousarvioprosessin yhteydessä on etenkin uusien hankkeiden osalta käyty aktiivista vuoropuhelua VM:n budjettiosaston vastuuhenkilöiden kanssa. Myös ns. tuottavuusrahoitukseen liittyvää arviointi- ja sopimusmallia voidaan pitää tällaisena kysymyksessä tarkoitettuna menettelynä. Lisäksi VM:n JulkiCT -osasto on käynyt vuosittain tapaamassa ministeriöiden johtoa ajankohtaisten tavoitteiden osalta.

OM:n näkökulmasta tiedonhallintalain 9 §:n mukainen arviointi- ja lausuntomenetelmä tiedonhallinnan kehittämisen yhteydessä on kysymyksessä esitetty menetelmä. YM:n selvityksen mukaan valtiovarainministeriö on johtanut jälkiseurantakysymyksissä tarkoitettuja menettelyjä ja hankkeita.

2.4 Valtiovarainministeriön tehtävät koordinoijana ja kehittäjänä tietovarantojen hallinnassa

Kysymys: Onko valtiovarainministeriö koordinoinut ja kehittänyt yhdessä muiden ministeriöiden kanssa valtion toimintaprosesseja ja tietovarantojen yhteiskäyttöisyyttä niin, että valtion resurssien käyttö tehostuu ja varmistetaan riittävä tietosuoja ja tietoturvasuus.

VM on selvityksensä mukaan yhdessä muiden ministeriöiden kanssa koordinoinut ja kehittänyt valtion toimintaprosesseja ja tietovarantojen yhteiskäyttöisyyttä. Näin valtion resurssien käyttö tehostuu siten, että varmistetaan riittävä tietosuoja ja tietoturvasuus.

MMM:n mukaan VM on asettanut ja ylläpitänyt erilaisia yhteistyöryhmiä, joissa kokonaisarkkitehtuuria on ollut mahdollista edistää. Julkisen hallinnon kokonaisarkkitehtuurityö on kuitenkin jäänyt lähinnä nykytilaa kuvailevaan rooliin. Tämä on osin ymmärrettävää, koska olemassa olevien Suomessa jo melko pitkään kehitettyjen rakenteiden (ainakin nopea) muuttaminen on haastavaa. Tähän saakka myös EU:n harmonisointi- tai yhteen toimivuusvaatimukset (mm. PSI, INSPIRE) eivät ole olleet riittävän vahvoja ohjataksaan kehitystä. Tällä hetkellä näyttää siltä, että suuntauksena on laaja-alainen vapaaehtoinen tiedon yhteen toimivuuden ja saatavuuden kehittäminen eri toimialoilla (esim. ns. data-avaruuDET). Samassa kokonaisuudessa voisi siis olla avoimia tietoja ja käyttöehtojen/maksujen alaisia tietoja erilaisilta toimijaryhmiltä. MMM:n mukaan TIHA-hankkeessa käynnistyi kesällä 2021 VN/TEAS hanke: Julkisen sektorin tietojen maksullisuuden ja maksuttomuuden vaikutukset [VN/14627/2021]. Sen tavoitteena on selvittää tietovarantojen avaamisen ja hyödyntämisen maksullisuuden ja maksuttomuuden lainsäädännölliset puitteet, kansantaloudelliset ja liiketaloudelliset edellytykset ja rajoitukset. Hanke valmistuu kesäkuussa 2022 ja sen perusteella näistä asioista saadaan tietoa nykyistä enemmän. MMM osallistuu hankkeen ohjausryhmään.

OM:n selvityksen mukaan lausuntomenettely (TiHL 9§), tiedonhallintakartta ja vaatimukset käyttöoikeuksien hallinnasta (TiHL 16§), lokitietojen keräämisestä (17 §) sekä velvoitteet turvallisuuksuokitelta-vien asiakirjojen käsittelystä valtionhallinnossa (18 §) tehostavat valtion resurssien käyttöä sekä varmistavat riittävän tietoturvan sekä tietosuojan.

TEM on selvityksensä mukaan osallistunut aktiivisesti VM:n johtamien ja koordinoimien hankkeiden – Tiedon hyödyntämisen ja avaaminen -hanke ja Tiedonhallintakartan kokoaminen -hanke – toteutukseen ja toteaa, että ne edistävät merkittävästi valtion yhteisten toimintaprosessien kehittymistä ja käyttöön-ottoa sekä tietovarantojen yhteiskäyttöisyyttä. VM:n keväällä 2020 asettaman Tiedon hyödyntäminen ja avaaminen -hankkeen tavoitteena on laatia ehdotus tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategisista tavoitteista julkiselle hallinnolle toimeenpantavaksi sekä valmistella ja toteuttaa tiedon hyödyntämistä ja avaamista edistäviä toimenpiteitä. Hanke tukee julkista hallintoa ja julkisia yrityksiä avoimen datan direktiivin (PSI-direktiivi) toimeenpanossa ja direktiivin mukaisten arvokkaiden tietoaineistojen avaamisessa. Hankkeessa luotavien kansallisten strategisten linjausten ja konkreettisten työkalujen avulla yhdenmukaistetaan ja tehostetaan tiedon avaamisen prosesseja sekä mahdollistetaan tietojen tehokkaampi hyödyntäminen. VM:n johdolla on määritelty tiedonhallintakartan sisältö ja sen ylläpitomenetelyt. Valtioneuvostotasoinen julkisen hallinnon yhteisen tiedonhallintakartan valmistelutyö aloitettiin keväällä 2020 valtiovaraministeriön koordinoimana tiiviissä ministeriöiden välisessä yhteistyössä. Työn avulla saadaan kokonaisvaltainen kuvan julkisista yhteisistä tietovarannoista, tietovarantojen välisistä tietovirroista ja yhteen toimivuudesta. Työ luo paremmat lähtökohdat myös laajojen hallinnollisten ja rakenteellisten tiedonhallintamuutosten vaikutuksen arvioinnille mm. tiedon hyödyntämisen näkökulmasta.

VM:n selvityksen mukaan tiedonhallintalaki sisältää säädökset tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190906#L2P5>, Lausunto VN/25579/2021 29.10.2021 2 (2) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190906#L3P8>) ja niihin liittyvästä lausuntomenettelystä (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190906#L3P9>). Selvityksen mukaan niiden avulla voidaan tarkastella tietovarantojen kehittämisessä yhteen toimivuutta ja erilaisten hyötyjen ja kustannusten suhdetta.

VM on selvityksensä mukaan myös asettanut tiedonhallinnan yhteistyöryhmät (<https://vm.fi/tiedonhallinnan-yhteistyoryhmat>), joiden tarkoituksena on mm. huolehtia julkisen hallinnon tiedonhallintaa sekä tieto- ja viestintäteknisten palvelujen tuottamista koskevan yhteistyön järjestämisestä, arkkitehtuuriyhteistyöstä sekä digitaalisesta turvallisuudesta.

2.5 Valtioneuvoston kanslian ja ministeriöiden yhdenmukainen toiminta tietovarantojen hallinnassa

Kysymys: Ovatko ministeriöt huolehtineet toimialoillaan siitä, että tietojen hankkimiseen, tuottamiseen, säilytykseen ja käyttöön liittyvissä lainsäädäntö- ja muissa hankkeissa otetaan huomioon tietovarantojen yhdenmukaista avaamista ja käyttöä edistävät tekijät.

VM:n mukaan ministeriöiden toimialoillaan huolehtimat tietovarantojen yhdenmukaista avaamista ja käyttöä edistävät tekijät otetaan huomioon tietojen hankkimiseen, tuottamiseen, säilytykseen ja käyttöön liittyvissä lainsäädäntö- ja muissa hankkeissa. VM on ottanut käyttöön tiedonhallintalain 9 §:ssä säädetyn menettelyn, jolla pyritään ohjaamaan valtion virastojen ja laitosten vastuulla olevien yhteisten tietovarantojen yhteen toimivuutta. Tiedonhallintalain 9 §:ssä säädetään valtion virastojen ja laitosten velvollisuudesta toimittaa valtiovaraministeriölle tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin (arviointi tiedonhallintaan kohdistuvista muutoksista) ja 8 §:n 1 momentin (taloudellisten vaikutusten arviointi) perusteella tehty arviointi tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämistä, yhteen toimivuutta ja tietoturvasuutta koskevaa lausuntoa varten, kun arvioidulla muutoksella on merkittäviä taloudellisia tai toiminnallisia vaikutuksia tiedonhallintaan tai toimintaan taikka muutos koskee julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen rajapintojen tietorakenteiden olennaisia muutoksia.

VM:n selvityksen mukaan valtioneuvoston asetuksella (1301/2019) on tarkennettu lausuntopyyntöä edellyttävien muutosten taloudellisten ja toiminnallisten vaikutusten olevan yhteisten tieto- ja viestintäteknisten palvelujen tai tietovarantojen osalta yli 1 miljoonaa euroa ja toimialojen ja virastokohtaisten

yli 5 miljoonaa euroa. Kun kyse on julkisen hallinnon yhteisistä tietovarannoista, edellyttää asetus lausunnon pyytämistä valtiovarainministeriöltä myös niissä tilanteissa, joissa tietovarannon rajapintojen muutoksilla arvioidaan olevan yli 1 miljoonan euron vaikutus. Vuonna 2020 VM antoi tiedonhallintalain 9 §:n nojalla 48 lausuntoa ja syyskuun loppuun mennessä on vuonna 2021 annettu 18 lausuntoa. Tiedonhallintalain 9 §:ssä VM:lle säädetty toimivalta ei mahdollista arvioimaan kaikilta osin tietovarantoihin ehdotettujen muutosten tai uusien tietovarantojen yhteiskunnallista asemaa tai niiden edellyttämien investointien taloudellista kannattavuutta, vaan näiltä osin tietovarantoihin liittyvien muutosten ohjauksella tapahtuu kehys- ja talousarvioprosesseista säädetyn menettelyin.

MMM:n mukaan jälkiseurannan kysymyksen tarkoittama ajattelu on ollut sisään rakennettu hankkeiden valmisteluun jo varsin pitkään, koska käytännössä ei ole enää hankkeita, joihin ei liittyisi tiedon hallintaa ja/tai digitalisaatiota. Tiedon yhdenmukaiseen avaamiseen liittyviä kysymyksiä olisi voitu käsitellä systemaattisemmin tai ainakin tavoitteellisemmin. Nämä kysymykset jäävät kuitenkin usein taustatarroihin ratkottaessa käytännön yhteistoimintaan tai palvelujen liiketoimintamalliin (rahoitukseen) liittyviä yhteistoiminnallisia haasteita. Monissa tapauksissa palveluiden ylläpidon kustannusten kattaminen haastaa avoimen tiedon politiikan. Näihin kysymyksiin saamme lisäymmärrystä ja -tietoa TIHA-hankkeen myötä.

OM:n selvityksen mukaan budjetti- ja kehysvalmistelun yhteydessä selvitetään kyseisen kauden lainsäädäntöhankkeet ja niiden vaikutukset tietojärjestelmiin ja -varantoihin. Kun tietojärjestelmien muutos-hankkeet alkavat, selvitetään tietovarantojen avaamista ja käyttöä edistävät tekijät. OM:n selvityksen perusteella VM on osaltaan rahoittanut hanketta, jossa oikeusministeriössä tuotetaan työkalut tietovarantojen sisältämien tietojen anonymisointiin, jolloin tietojen avaaminen tietoturvallisesti ja tietosuoja huomioiden on mahdollista. OM on osallistunut omalta osaltaan lainvalmisteluun jakamalla tietoa VM:n alaisissa työryhmissä sekä antamalla lausunnon aloitteesta. Lain voimaantulon jälkeen oikeusministeriö on osallistunut kaikkiin lain käytännön toimeenpanoon liittyviin työryhmiin.

PLM:n selvityksen mukaan puolustushallinnon lainsäädäntöhankkeissa tehdään tietojen hankkimiseen, tuottamiseen, säilytykseen ja käyttöön liittyvää arviointia. Usein hankkeissa tunnistetaan, että puolustushallinnossa ei ole vastaavassa tarkoituksessa tietovarantoja kuin muilla hallinnonaloilla, jotka voitaisiin avata merkittävän, julkisen tietovarannon tarkoituksessa tai että niissä olisi tätä päämäärää toteuttavia tietosisältöjä.

SM toteaa selvityksessään, että säädösvalmistelun perustana ovat hallitusohjelma ja ministeriön lainsäädäntösuunnitelma. Säädösvalmistelussa huomioidaan tiedonhallintalain 8 §:n 2 momentin veloitteet. Muutosvaikutusten arvioinnissa kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, mitä vaikutuksia suunnitellulla muutoksella on oman toiminnan lisäksi muihin tiedonhallintayksiköihin, viranomaisiin, sidosryhmiin ja asiakkaisiin. Lopuksi sisäministeriö toteaa yleisellä tasolla, että sekä tiedonhallintalain erilaisten kuvausveloitteiden että monien teemakohtaisten yhteistyöverkoston kautta ohjataan, suunnitellaan ja seurataan systemaattisesti ja säännöllisesti tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen liittyviä kokonaisuuksia. TEM:n selvityksen mukaan se on säädöshankkeiden osalta ottanut käyttöön yhteisen säädöshankkeiden pohjan, jossa yhtenä tarkasteltavana osa-alueena on tiedonhallintaan liittyvien muutosten arviointi ja huomioiminen. Tämän lisäksi merkittävässä hankkeissa toteutetaan tiedonhallintalain edellyttämä lausunnotmenettely, jota TEM koordinoi, ja jossa yhtenä asiana käsitellään tietovarantoja sekä niiden hyödynnettävyyttä. Ministeriö pitää myös tärkeänä, että hallinnonalan virastot toteuttavat muutosvaikutusten arvioinnin erityisesti tilanteissa, joissa kehittämishankkeella on vaikutuksia tiedonhallintaan. TEM:n koordinoimana toimii sekä hallinnonalan tietoarkkitehtuuriverkosto että virastojen tietohallintojohdon verkosto (CIO-verkosto). Verkoston kokouksissa käsitellään merkittävät toiminnan kehittämishankkeet ja niiden tiedonhallintavaikutukset. Myös TEM:n hallinnonalan digitalisaation johtoryhmä seuraa aktiivisesti sekä tiedonhallintalain toimeenpanon että yhteen toimivuuden edistymistä hallinnonalalla.

VNK:n mukaan valtioneuvoston kansliassa kehityshankkeita ohjataan hankemallilla. Hankemallin mukainen arviointiryhmä tukee kehityshankkeiden suunnittelua sekä arvioi suunnittelun laatua ja kattavuutta päätöksenteon tueksi. Arviointia tehdään ennalta määriteltyjen kriteerien pohjalta. Tietovarantojen yhdenmukaisen avaamisen ja käyttöä edistävien tekijöiden huomioiminen hankkeissa sisältyy mm. 'Ohjaavien linjausten huomioiminen', 'tiedon koko elinkaaren huomioiminen' sekä 'Keskeisten sidosryhmien, käyttäjien, asiakkaiden tunnistaminen' -kriteerien aihepiiriin. Valtioneuvoston kokonaisarkkitehtuurin hallintamallissa on kuvattu valtioneuvoston kokonaisarkkitehtuurin arviointiryhmä, joka tukee valtioneuvoston yhteisiin toimintoihin, tietovarantoihin tai tietojärjestelmiin merkittävästi vaikuttavien kehityshankkeiden suunnittelua sekä varmistaa valtioneuvoston yhteisten toimintojen, tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteen toimivuutta ja arkkitehtuurimukaisuutta. Tietovarantojen yhdenmukaisen avaamisen ja käyttöä edistävien tekijöiden huomioimista valtioneuvoston yhteisten tietovarantojen osalta arvioidaan tarvittaessa osana arkkitehtuurin arviointiryhmän käsittelyä. Arviointiryhmä kokoontuu säännöllisesti jo nyt, mutta toimintaa laajennetaan hallintamallin hyväksymisen myötä.

YM:n mukaan tiedonhallintalaki edellyttää, että ministeriöt arvioivat säädös- ja kehittämishankkeissa tiedonhallinnan muutosvaikutukset (säädösvalmistelussa osana hallituksen esityksen valmistelua) ks. tarkemmin Tiedonhallintalautakunnan suositus: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162330>. Ympäristöministeriön toimialan tiedoissa on lähtökohtana, että ympäristötieto on ympäristötietodirektiivin mukaisesti avointa ja saatavilla, lukuun ottamatta julkisuuslain nojalla tai tietosuoja- tai kvberturvallisuuskysymysten vuoksi salassa pidettävää tai arkaluontoista tietoa. Tätä linjaa on säädöksissä ja säädösvalmistelussa noudatettu. Tietovarantojen yhdenmukaista käyttöä YM:n toimialalla on edistetty erityisesti rakennetun ympäristön tiedon yhteen toimivuustyössä (<https://ym.fi/yhteentoimivuus>).

2.6 Valtiovarainministeriön ohjeen valmistelu

Kysymys: Onko valtiovarainministeriön johdolla valmisteltu ohje siitä, miten tietovarantojen suojattavien tietojen avaamiskelpoiseksi muuttaminen toteutetaan prosessimaisesti riskien hallinnan kannalta kestäväällä tavalla eettiset näkökulmat huomioon ottaen.

VM:n selvityksen mukaan sen johdolla on valmisteltu ohje siitä, että tietovarantojen suojattavien tietojen avaamiskelpoiseksi muuttaminen toteutetaan prosessimaisesti riskien hallinnan kannalta kestäväällä tavalla eettiset näkökulmat huomioon ottaen. Valtiovarainministeriö asetti 30.4.2020 Tiedon hyödyntäminen ja avaaminen -hankkeen (VN/5386/2020), jonka työpaketissa 2 Tiedon saatavuus tuotetaan toimintamalli tukemaan hyötypotentiaalia omaavien tietoa-aineistojen tunnistamista ja näiden tietojen avaamista tai käytön lisäämistä. Tavoitteena on, että toimintamallin ensimmäinen versio on käytettävissä vuoden 2021 loppuun mennessä.

Tätä jälkiseurantaa annettujen selvitysten perusteella voi havaita, että ministeriöissä VM:n selvityksensä mukaan valmisteleva ohje tunnetaan huonosti. YM selvityksensä mukaan ei tunnista lainkaan tällaista ohjetta. MMM:n selvityksessä todetaan, että ainakaan tällainen ohje ei ole hyvin tunnettu MMM:ssä tai hallinnonalalla. MMM toteaa, että oletettavasti tällaisen ohjeen tarve korostuu, mikäli EU:n säädökset edellyttävät myös muun kuin julkisen tiedon asettamista nykyistä paremmin saataville. TIHA-hanke tarkastelee tätä aihepiiriä osana tietosuoja- ja turvariskien arviointia, ja MMM voi varmistaa, että myös eettiset näkökulmat ovat tarkastelussa mukana. Kyse on myös valtioneuvoston eettisten ohjeiden soveltamisesta tähän osakokonaisuuteen. MMM oli mukana kehittämissuunnitelmassa, kun valtioneuvostolle laadittiin eettisten periaatteita ja ohjeita valtioneuvoston/valtiovarainministeriön avoimen hallinnon ohjelman puitteissa 2017–2018.

Tarkastuksen kohteissa on tapahtunut tarkastuksen kannanottojen ja suositusten suuntaista kehitystä. Avoimen tiedon hallinta on lainsäädäntönä ja toimeenpantavana asiakokonaisuutena uudehko, laaja ja edelleen kehittyvä asiakokonaisuus koko valtionhallinnossa. Selvitysten perusteella voidaan havaita,

että tarkastuksen kohteena olleet viranomaiset ovat aloittaneet eri tavoin avoimen tiedon tiedonhallinnan toimet. Tässä suhteessa pitää ottaa huomioon paitsi lainsäädännön uutuus, myös se, että viranomaisten toimivalta, tehtävät ja niihin liittyvät tietovarannot ovat erilaisia esimerkiksi luottamuksellisuuden suhteen. Esimerkiksi liikenteen alalla on ollut luontevaa avata tietovarantoja liikenteen hyödyntämiseksi. Toisilla aloilla, joissa on kyse luottamuksellisesta ja siten salaisesta ja ei-julkisesta tietovarannosta, suhtautuminen tietovarantojen avaamiseen on oltava voimassa olevan lainsäädännön edellyttämällä tavalla pidättyvämpää.

3 Yhteenveto ja jatkotoimet

Jälkiseurannan kohteena ollut tuloksellisuustarkastus on laadittu ajankohtana, jolloin avoimen tiedon sääntelystä on ollut voimassa julkisen sektorin tietojen uudelleenkäytöstä annettu direktiivi EY 2003/98 eli ns. PSI-direktiivi. Alan kehitystä, tuloksellisuusvaatimusta ja myöhempää tarkastustarvetta arvioitaessa pitää ottaa huomioon alan sääntelyn muutos sekä datatalouden alan kehitys. Sääntelyala on laaja ja kehittyvä. Avoimen datan hallinnan kehitys ja datatalous ovat niin laaja ja merkityksellinen kysymys valtionhallinnossa, että sitä on perusteltua jatkuvasti seurata tarkastuksen keinoin eri näkökulmista.

Valtiovarainministeriö valmisteli avoimen tiedon hallinnasta uudet lait (HE 74/2021), joilla on pantu täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi EU 2019 (1024) avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleen käytöstä (avoimen datan direktiivi). Tämän hallituksen esityksen pohjalta eduskunnassa on säädetty kansalliset lait, laki julkisen hallinnon tiedonhallintolain muuttamisesta (710/2021) ja laki julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä (713/2021). Samalla muutettiin lakia julkisen hallinnon tiedon hallinnasta (906/2019) ja lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999).

Avoimen datan direktiivin tarkoituksena on edistää julkisen sektorin elinten hallussa olevan tiedon uudelleenkäyttöä kaupallisiin ja muihin kuin kaupallisiin tarkoituksiin. Avoimen datan direktiivi EU 2019 (1024) on uudelleenlaadittu direktiivi, jota on edeltänyt tarkastuksen ajankohtana voimassa ollut julkisen sektorin tietojen uudelleenkäytöstä annettu direktiivi EY 2003/98 eli ns. PSI-direktiivi.

Jälkiseurantaa varten pyydettyjen selvitysten perusteella voi havaita, että ministeriöistä useimmat ovat ottaneet käyttöön jonkinasteisesti tiedonhallintamallin, tiedonhallintakartan tai näitä vastaavan toiminnon niiden hallussa olevista tietovarannoista. Näin ovat tehneet MMM, LVM, OM, TEM, SM ja YM toimialoillaan pääpiirteittäin, mutta kukin niille ominaisella tavalla. Tässä mielessä sekä kunkin ministeriön ominaispiirteet ja tietovarannot huomioiden niiden toiminnan voi sanoa olleen tuloksellista. Sitä, onko toiminta ollut voimassa olevan lain ja laaditun tarkastuksen edellyttämällä tavalla joka suhteessa riittävän tuloksellista, ei ole mahdollista sanoa annettujen selvitysten perusteella.

Annettujen selvitysten perusteella voidaan havaita, että tällä hetkellä tiedonhallinta ja sen malli ei ole kaikkialla valtionhallinnossa niin järjestelmällistä kuin laaditussa tarkastuksessa ja sen suosituksissa on edellytetty. VM on koordinoinut ja johtanut avoimen tiedon hallintaa, mutta sillä ei ole toimivaltaa arvioida kaikilta osin tietovarantoihin ehdotettujen muutosten tai uusien tietovarantojen yhteiskunnallista asemaa tai niiden edellyttämien investointien taloudellista kannattavuutta. Näiltä osin tietovarantoihin liittyvien muutosten ohjaus tapahtuu kehys- ja talousarvioprosesseista säädetyn menettelyin.

Annettujen selvitysten perusteella voi havaita, että joillakin hallinnonaloilla tietovarantojen erilainen hyödyntäminen on luontevampaa kuin toisilla. Siksi niiden tuloksellisuutta pitää arvioida ottamalla huomioon tietovarantojen luonne. Esimerkiksi LVM on antamansa selvityksen mukaan jo vuonna 2017 julkaissut hallinnonalansa tietokartan, joka sisältää muun muassa hallinnonalalla tuotetut tietoaaineistot kuvauksineen niiden tarkemmista tietolajeista ja luovutustavoista sekä tiedossa olevista haasteista ja mahdollisuuksista koskien tiedon hyödynnettävyyttä. Tietokartan rakenne koostuu strategioista, toiminnan ohjauksesta, hankkeiden hallinnasta, liikenteen ja viestinnän infrastruktuurista, liikenneväli-

neistä, henkilöluvista, kelpoisuuksista. Vaikka LVM:n tietovarannot ovat lähtökohtaisesti hyödynnettävissä ja niiden puitteissa on kehitetty erilaisia sovelluksia, on niissäkin aina otettava huomioon tietovarantojen luottamuksellisuuteen ja yksityisyyden suojan oikeuteen liittyvät näkökohdat.

Selvitysten perusteella voi havaita, että valtionhallinnossa tietovarannot ovat luonteeltaan hyvin erilaisia – julkisia, ei-julkisia ja salassa pidettäviä. Niihin liittyy myös eettinen ulottuvuus. Tietovarantojen käyttötarkoituksessa, viranomaisen toimivallassa hyödyntää niitä sekä muun muassa luottamuksellisudessa on suuria eroja muun muassa tietojen julkisuuden suhteen. Tietovarantojen luonteella on merkitystä siinä, miten niitä on mahdollista tai perusteltua hyödyntää esimerkiksi liiketaloudellisesti ja kaupallisesti modernin datatalouden edellyttämällä tavalla. Ministeriöiden vastauksissa esimerkiksi tietosuojan riittävydestä viitataan voimassa olevaan lainsäädäntöön. Vaikka voimassa oleva lainsäädäntö olisikin riittävää, ei se anna vielä tietoa siitä, miten esimerkiksi tietosuojaan liittyvää normistoa on käytännössä toimeenpantu ja sovellettu avoimen tiedon hallinnassa.

Selvitysten perusteella voi havaita, että esimerkiksi LVM:n, MMM:n ja YM:n hallinnonaloilla on yhteisesti hallinnoitavia unionin sääntelyyn perustuvia tietovarantoja (INSPIRE). MMM:n, LVM:n ja myös YM:n hallinnonaloilla on toteutettu erilaisia avoimen tiedon sovelluksia, kuten paikkatietosovellus ja karttasovellus, jotka perustuvat EU:n sääntelyyn.

Esimerkiksi YM:n hallinnonalalla Suomen ympäristökeskus julkaisee systemaattisesti tietovarantojaan Avoindata.fi-palvelussa. Syke tuottaa ympäristöpuolen INSPIRE-direktiivin mukaiset tiedot. Avoindata.fi-palvelussa on tällä hetkellä 138 Syken julkaisemaa ja ylläpitämää tietoaaineistoa. Esimerkiksi paikkatietojen osalta INSPIRE-toimeenpanon (Infrastructure for Spatial Information in the European Community) kansallinen ohjaus, seuranta ja raportointi on järjestetty MMM:n ohjauksessa. Se myös seuraa INSPIRE-direktiivin toimeenpanoa Suomessa ja toimii yhteystahona EU:n suuntaan. Maanmittauslaitoksen INSPIRE-sihteeristö tarjoaa tukea tiedontuottajille, hoitaa sihteeritehtävät ja osallistuu kansainväliseen toimintaan. Traficom puolestaan osallistuu aktiivisesti em. sihteeristön toimintaan.

Paikkatietoasiain neuvottelukunnan ylläpitämässä kansallisessa aineistoluettelossa Traficomien vastuulla olevat paikkatietoaineistot ovat löydettävissä INSPIRE-direktiivin (Direktiivi 2007/2/EY Euroopan yhteisön paikkatietoinfrastruktuurin perustamisesta) mukaisessa hakupalvelussa metatietoineen. Kuvaukset on toteutettu muiden kansallisten aineistojen kanssa vakioiduilla tavoilla. Aineistojen katselua ja lataamista varten on perustettu OGC-standardien mukaiset rajapintapalvelut, jotka löytyvät sekä viraston omasta verkkopalvelusta että kansallisesta Paikkatietoikkunasta. Rajapintoja on liitetty myös muihin teemakohtaisiin portaaleihin, kuten Suomen meritietoportaaliin ja HELCOMin (The Baltic Marine Environment Protection Commission eli Helsinki Commission) dataportaaliin. Erilaiset sovellukset ovat tuloksia avoimen tiedon hallinnasta.

Vastauksena jälkiseurantakysymyksiin viranomaisten yhteistyöstä voidaan todeta, että EU-sääntely edellyttää avoimen tiedon hallinnan alalla viranomaisyhteistyötä. Selvityksistä käy selville samalla myös se, että kansalliset viranomaiskäytännöt ja traditiot voivat olla myös este avoimen tiedon hyödyntämisen politiikalle ja toiminnalle. MMM:n selvityksen mukaan avoimen tiedon politiikan haastavat monissa tapauksissa paitsi hallinnolliset yhteistyökysymykset, myös avoimen tiedon hallinnointiin liittyvien palveluiden ylläpidon kustannusten kattaminen.

Avoimen tiedon hallinta ja hyödyntäminen ministeriöissä on vaihtelevaa. STM toteaa selvityksessään sen tiedoista suuren osan olevan henkilötietoja, ja siksi avoimen tiedon hallinta ja hyödyntäminen esimerkiksi liiketoimintatarkoituksiin soveltuu sen toimialalle huonosti ja vain rajatusti. Ministeriöistä PM ja osin UM ei katso niiden tehtävien ja toimivallan perusteella, että avoimen tiedon mallintaminen ja hyödyntäminen soveltuisi niiden toimintaan. PM seuraa lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä avoimen tiedon hallinnan ja sen hyödyntämisen mahdollisuutta. UM:n asiakirjatieto pääosin ja viisumitieto kokonaisuudessaan ovat luottamuksellista tietoa, jonka laajempi avaaminen ja uudelleenhyödyntäminen on mahdotonta. Kehitysyhteistyön toimialalla (muusta UM:n toiminnasta poiketen) tietovarantojen lähtökohtana ovat kansalliset ja kansainväliset tilastoviranomaisen velvoitteet ja tiedon avoimuusperiaate.

Kehitysyhteistyön tietovaraston ja eri lähdejärjestelmien avulla tuotetaan Suomen viralliset tilastotiedot OECD:n kehitysyhteistyökomitean tilastopalveluun. Ulkoministeriön hallinnoiman kehitysyhteistyön datan avoimuutta ohjaa myös International Aid Transparency Initiative (IATI), jonka standardin mukaisesti UM julkaisee laajasti tietoja kaikista kehitysyhteistyöhankkeistaan myös IATIssa. IATIn tietovaraston kautta tiedot ovat kaikkien kansalaisten saatavilla niin Suomessa kuin yhteistyömaissakin, ja käytön tueksi on kansainvälisesti rakennettu erilaisia selainpohjaisia työkaluja kokonaisuuden hahmottamiseen ja visualisointiin. Ulkoministeriö julkaisee kaikki kehitysyhteistyön rahoituspäätökset verkkosivuillaan. Kansainvälisten avoimen datan palveluiden lisäksi ulkoministeriö on avannut vuonna 2021 avoimen openaid.fi-dataporttaalin. Muun muassa nämä portaalin tiedot ovat avoimen tiedonhallinnan tuloksia.

OKM ei ole antanut selvitystään tämän jälkiseurannan selvityksen ja sen kysymyksiin.

VM:n menettelyt avoimen tiedon hallinnassa perustuvat sen antaman selvityksen mukaan pitkälti tiedonhallintalakiin ja EU:ssa annettuihin säädöksiin. VM on valmistellut voimassa olevan avoimen tiedon hallinnan lainsäädännön. Sääntelyala on muuttuva ja EU:sta on määrä antaa täydentävää sääntelyä. VM seuraa selvityksensä mukaan myös alan kehittyvää lainsäädäntöä ja ohjaa avoimen tiedon hallintaa eri tavoin ennen muuta säädöksiin nojaten, mm. valmistelu- ja kehittämisryhmien avulla. VM:n toiminta on luonteeltaan myös lausuntopyyntöjä ja budjettimenettelyjä sekä annettua ohjeistusta ja se on muun muassa rahoittanut avoimen tiedon hallintaan liittyvää OM:n anonymisointityötä. Selvityksen tietojen mukaan VM:n antama avoimen tiedon ohjeistus ei ole kuitenkaan tunnettua kaikissa ministeriöissä. Tämä on tietysti ongelmallista. Selvityksen perusteella käy ilmi, että avoimen tiedon hallinnan kehittäminen perustuu pitkälti säädösten edellyttämiin vaatimuksiin.

Selvityksissä on todettu, että varsinkin alan EU-sääntely jättää paljon väljyyttä jäsenvaltioille eikä EU ole määritellyt tarkkaan kaikkia keskeisiä käsitteitä. Annettujen selvitysten perusteella käy ilmi, että EU ja kansainväliset järjestöt toimivat avoimen tiedon sovellusten sekä portaalien kehittelyn ja käytönnoton pontimina valtionhallinnossa.

VM on tehnyt lainsäädännöllistä työtä ja erilaista kehittämistyötä, mutta kehitettävää on edelleen. Ministeriöistä esimerkiksi TEM on ottanut käyttöön erityisen säädöshankepohjan, jolla se muun muassa kokoaa muutostietoa avoimen tiedon tilanteesta. Valtionhallinnossa avoimen tiedon hyödyntämisen seurantaa ei ole järjestetty, mutta sitä on määrä olla saatavilla viimeistään kuluvan vuoden 2022 aikana.

Avoimen tiedon hallinnan järjestelmien kustannuksista ja liiketaloudellisesta käytöstä eivät ole selvityksissä annettu tarkempaa tietoa. Esimerkiksi LVM toteaa selvityksessään, että ministeriön tavoitteena on avoimen datan saatavuuden ja tietoa hyödyntävän liiketoiminnan lisääminen. Ministeriö tukee digitalisaation hyödyntämistä kaikissa viranomaismenettelyissä. Ministeriön hallinnonalalla tietovarantoja on avattu laajasti ja sen pohjalta on syntynyt jo liiketoimintaa. Tietovarantojen pohjalle rakentuvan liiketoiminnan laajentumiselle on paljon potentiaalia. Valtionhallinnossa avoimen tiedon hallinnan järjestelmän kustannukset on kysymys, josta ei ole selvitysten mukaan juurikaan tietoa. Selvitysten perusteella tietoa on saatavilla TEAS-hankkeiden valmistumisen myötä.

Esimerkiksi SM on toimialallaan koonnut ja toimittanut pyydetysti tiedonhallintakartan ylläpidosta vastaavalle valtiovarainministeriölle tiedonhallintakarttaan koottavia tietoja tietovarannoista, niissä käsiteltävistä tiedoista, tietoja käsittelevistä viranomaisista, tietovarantoihin sidoksissa olevista toimintaprosesseista sekä tietojen luovutuksista. Tiedot on toimitettu valtiovarainministeriölle viimeksi 15.10.2021. SM myös järjestää säännöllisesti sisäisen turvallisuuden tietoaarkkitehtuuriryhmän (Tikas) kokoontumisia. Ryhmässä ovat edustettuina kaikki SM:n hallinnonalan virastot ja laitokset.

Jälkiseurantaan varten annettujen selvitysten perusteella epäselväksi jää avoimen tiedon hallinnan kustannukset samoin kuin se, missä määrin avoimen tiedon hyödyntäminen on ministeriöissä toteuttanut liiketaloudellisia tavoitteita. Selvitysten perusteella tästä aiheesta on odotettavissa tietoa. MMM:n selvityksen mukaan TIHA-hankeessa käynnistyi kesällä 2021 VN/TEAS-hanke: Julkisen sektorin tietojen

maksullisuuden ja maksuttomuuden vaikutukset [VN/14627/2021]. Sen tavoitteena on selvittää tietovarantojen avaamisen ja hyödyntämisen maksullisuuden ja maksuttomuuden lainsäädännölliset puitteet, kansantaloudelliset ja liiketaloudelliset edellytykset ja rajoitukset. Kesäkuussa 2022 päätökseen tulevan hankkeen perusteella näistä asioista saadaan tietoa nykyistä enemmän. MMM osallistuu hankkeen ohjausryhmään.

Ministeriöt ovat selvitystensä mukaan ottaneet huomioon lainsäädännön edellyttämät tietosuojanäkökohdat ja riskit. Esimerkiksi STM ilmoittaa, että se on avoimen tiedon lisäksi kehittänyt mahdollisuuksia hyödyntää henkilötason tietoja tietoturva ja -suoja huomioiden. Laki sote-tietojen toissijaisesta käytöstä ja sen toimeenpanoon liittyvät ratkaisut ohjaavat näiden tietojen käyttöä. Muun muassa TIHA-hankeessa on korostettu avoimen tiedon hyödyntämiseen liittyviä eettisiä näkökohtia ja tähän liittyvää ohjauksen tarvetta. VNK ylläpitää valtionhallinnon avoimen tiedon kokonaisarkkitehtuuria, jota varten on perustettu arviointiryhmä.

VNK:n hallinnoima avoimen tiedon hallinnon kokonaisarkkitehtuuri, hankemalli ja arviointiryhmä tuottanevat jatkossa yksityiskohtaisempaa tietoa avoimen tiedon hyödyntämisen kokonaisuudesta valtionhallinnossa.

Valtionhallinnossa ja esimerkiksi valtion talousarvion näkökulmasta tietovarantojen kustannukset tai esimerkiksi hyödyntäminen eivät ole yksiselitteisiä ja yhdessä tarkastuksessa ratkaistavia kysymyksiä. Nämä eivät ole pelkästään tietoteknisiä kysymyksiä vaan niihin liittyy myös toimivaltaan ja virkavastuuseen liittyviä näkökohtia. Valtionhallinnossa koottavia tietoja käytetään moniin viranomaistarkoituksiin, ja esimerkiksi tietovarantojen hyödyntämisen yhteydessä tulee aina ottaa huomioon koottujen tietojen luottamuksellisuus, salassapito ja ei-julkisuus.

Jälkiseurantaa ei ole tarvetta jatkaa.

Jaakko Eskola
johtaja, Toimiva tiedonhallinta

Hannele Isola-Miettinen
ylitarkastaja

JAKELU

- valtioneuvoston kanslia
- ulkoministeriö
- oikeusministeriö
- sisäministeriö
- puolustusministeriö
- valtiovarainministeriö
- opetus- ja kulttuuriministeriö
- maa- ja metsätalousministeriö
- liikenne- ja viestintäministeriö
- työ- ja elinkeinoministeriö
- sosiaali- ja terveysministeriö
- ympäristöministeriö